

Voor U gelezen

Sylvia Verschueren

Komt u boeken, artikelen websites tegen waarvan u denkt, dat zou interessant kunnen zijn voor mijn mede-WTKG-ers, stuur uw bijdrage in! Commentaar en suggesties kunt u sturen naar Sylvia, email: verschueren.sylvia@xs4all.nl

Contribution of Eocene sharks and rays from southern France to the history of deep-sea selachians.

Door S. Adnet, H. Cappetta & J. Reynders. 2008. Acta Geologica Polonica, vol 58, no 2, pp 257-260 www.geo.uw.edu.pl/agp/table/pdf/58-2/21_adnet.pdf

Jaargang 58, nummer 2 van Acta Geologica Polonica is geheel gewijd aan kraakbeenvissen. Echter de meeste artikelen gaan over kraakbeenvissen van ver voor het Tertiair. Eén van de uitzonderingen is dit korte artikel van Adnet et al.

In dit artikel zetten Adnet & co eerst uiteen waarom er relatief zo weinig bekend is over diepzee fauna's aan kraakbeenvissen. Daarna worden de eerste resultaten van weer een nieuwe Eocene zuid-Franse vindplaats (Peyrehorade) beschreven. In 2006 werden al twee fauna's door Adnet beschreven (lit. 1). In 2007 werd deze publicatie kort besproken in de rubriek 'Voor u gelezen' (lit. 2). Nog weer een nieuwe vindplaats is geen reden voor aandacht in deze rubriek. Het aardige zit echter in het tweede deel van het artikel. Hierin wordt schematisch een overzicht van de stratigrafische verspreiding van moderne diepzeehaaien en -roggen gegeven en kort besproken. Dit overzicht is gebaseerd op recente literatuur, eigen data van de auteurs en de gegevens van de drie Franse vindplaatsen.

Literatuur

- 1 Adnet, S., 2006. Nouvelles faunes de Sélaciens (Elasmobranchii, Neoselachii) de l'Eocène moyen des Landes (Sud-Ouest, France. Implication dans la connaissance des communautés de sélaciens d'eaux profondes. Palaeo Ichthyologica 10: pp 5-28
- 2 Verschueren, S., 2007. Voor u gelezen. Afzettingen 28 (4)

Sylvia Verschueren, email: verschueren.sylvia@xs4all.nl

Schelpen van de Waddeneilanden

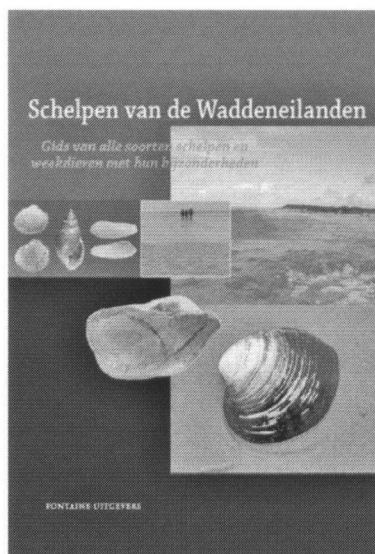
Door R.H. de Bruyne & Th. W. de Boer. Fontaine Uitgevers, s'Graveland, 2008. 359 pp. ISBN 9789059562554. €29,90.

Het staat veel gebruikt in de kast, maar dat het alweer zeventien jaar geleden was is nauwelijks af te zien aan het standaardwerk 'Schelpen van de Friese Waddeneilanden' (de Boer & de Bruyne, 1991). En dan ligt er nu de schitte-

rende, verder uitgebreide opvolger voor mijn neus. Meer pagina's, een groter gebied (het hele waddengebied), en meer soorten. En veel uitgebreidere beschrijvingen en nieuwe afbeeldingen. De nieuwe uitgave zal wel weer moeiteloos zeventien jaar meegaan schat ik zo.

De eerste auteur komt zo vaak op de eilanden dat hij een halve eilander is. De tweede is een echte eilander, hij woont op Schiermonnikoog. Het zijn ook zeer competente en enthousiaste malacologen, zoals blijkt uit hun eerdere uitgave en vele publicaties die ze op hun naam hebben staan over Noordzee schelpen (recent en fossiel) en schelpen in het algemeen. In het verleden hebben ze daarbij lastige groepen, zoals wadslakjes en kleine parasitaire tweekleppigen, niet geschuwd. Het resultaat is er dan ook naar: een schitterend uitgegeven standaardwerk waar we nog lang plezier van zullen hebben!

De nieuwe uitgave telt zo'n 260 soorten weekdieren (ondanks de titel gaat het boek feitelijk over weekdieren, en niet alleen over de schelpen van weekdieren). Heldere beschrijvingen, goede foto's en tekeningen, en veelal goede discussies. Aan bod komen (als ik het goed heb geteld): een keverslak soort, 116 huisjesslakken en 18 naaktslakken, 11 inktvisachtigen, 114 tweekleppigen en twee soorten stoottanden. Het gaat om zowel levende dieren, verse schelpen

alsmede om fossiele schelpen, waarbij met name Holoceen en vooral soorten uit het Eemien opvallen. De determinaties en de naamgeving zijn over het algemeen goed, al kan ik de naam *Cerastoderma lamarki* voor de brakwaterkokkel in het licht van moleculair werk van Nikula & Vainola (2003) niet volgen: hij moet *C. glaucum* heten!

Het boek heeft een flink en zeer gevarieerd inleidend deel. De kern wordt gevormd door de schelpbeschrijvingen. Het eindigt met verspreidingskaartjes, registers en verklarende woordenlijsten.

De auteurs hebben Liesbeth List weten te strikken voor de inleiding. Inwoonster van Vlieland en liefhebster van het strand en haar schelpen. Het boek begint met een uitgebreide verantwoording, waarin ondermeer het verschil tussen autochtone soorten en exoten wordt behandeld. Ook komen de informatiebronnen aan de orde (veel eigen verzamelmateriaal maar ook grote hoeveelheden werk in collecties

van andere verzamelaars en instituten). Er is een inleidend hoofdstuk over weekdieren en hun schelpen. Vervolgens komt het verzamelen van schelpen aan de orde. Hierbij gaat het ondermeer over het vermijden van schade, waar en wanneer te verzamelen, en hoe het geheel te conserveren en de waarnemingen vast te leggen. De veldfoto's bieden een zeer goede kijk op de praktijk van het verzamelen. Ook komen de exoten kort aan bod (minimaal veertig soorten, waarvan vele van drijvende voorwerpen). In het eerste deel komt de fauna van de verschillende eilanden aan bod. Er zijn zeker faunaverschillen tussen de eilanden. Ook wordt de geologische geschiedenis behandeld. Klein foutje daarbij is de onduidelijke Eemien kaart op pagina 43 die suggereert dat het IJsseldal en de Peel ook onderdeel waren van de Eemzee.

De soortbeschrijvingen zijn duidelijk van opzet. Voor alle soorten zijn achtereenvolgens de naam (Nederlands, Latijn en Fries), afmeting, kleur, beschrijving, algemeen voorkomen, voorkomen op de Waddeneilanden, trefkans en aanvullende opmerkingen beschreven. De beschrijvingen worden gelardeerd met goede en mooie foto's van exemplaren van de Waddeneilanden, veelal aangevuld met exemplaren uit andere gebieden. Zo zie je vaak een recent exemplaar afgebeeld naast fossiele exemplaren van een en dezelfde soort. Ook worden er tekeningen en foto's van levenssituaties gegeven bij een deel van de soorten. Met het goede fotowerk is een van de weinige echt zwakke kanten van de vorige uitgave aangepakt. De goede beschrijvingen en de zeer gevarieerde illustraties maakt het boek veel meer dan een determinatiewerkje. Een speciale vermelding verdienen de schitterende naaktslak foto's, veelal uit Zeeland, van de hand van Peter van Bragt.

Ik ben zoals vaker bij werken van de beide auteurs onder de indruk over hun soortonderscheid en naamgeving. De lastige *Nucula*'s zijn goed weergegeven, en al die kleine mosselslurpertsjes! Een paar kleine foutjes naast de eerder genoemde brakwaterkokkel: de gladde vorm van *Mytilaster lineatus* uit de Middellandse Zee afgebeeld op pagina 194 betreft waarschijnlijk *M. minimus*. De fossiele exemplaren zijn echter onmiskenbaar gestreept en derhalve correct geïdentificeerd.

Het laatste deel van het boek begint met verspreidingskaarten van kustgebieden rond de eilanden. Jammer genoeg zijn er geen gegevens van voorkomens op het wad zelf en van de aangrenzende Noordzee meegenomen, terwijl daar in de loop van de tijd, ondermeer in rapporten van het NIOZ, wel het nodige over is gepubliceerd. Het boek wordt afgesloten met een synoniemenlijst, een verklarende woordenlijst, danklijst en literatuur opgave. Het eerste deel van de literatuur opgave is alfabetisch, maar het tweede deel is dat niet, klaarblijkelijk het noodzakelijke gevolg van het aanduiden van referenties met nummers in de tekst.

'Schelpen van de Waddeneilanden' is een erg goed boek geworden waarvan ik de aanschaf heel erg kan aanraden voor liefhebbers van fossiele en recente strandschelpen.

Tekortkomingen als de deels onalfabetische literatuurlijst, het ontbreken van een lijst met soorten of het vermijden van gegevens van de bodem van de Waddenzee en aangrenzende Noordzee zijn klein grut in verhouding tot de enorme hoeveelheid, mooi gepresenteerde en toegankelijk geschreven informatie. Nederland is een schitterend boek over haar eigen weekdier en schelpenfauna rijker!

Literatuur

Boer, T.W. de & Bruyne, R.H. de. 1991. Schelpen van de Friese Waddeneilanden. Fryske Akademy, Leeuwarden. 300 pp.

Nikula, R. & Vainola, R. 2003. Phylogeography of *Cerastoderma glaucum* (Bivalvia: Cardiidae) across Europe: A major break in the Eastern Mediterranean. Marine Biology 143: 339-350.

Frank Wesselingh, email: wesselingh@naturalis.nnm.nl

Reis door Lapland 1732, door Carl Linnaeus

Vertaald door Ger Meesters

KNNV Uitgeverij, 2008

Paperback, 232 blz, € 22,95. ISBN 978-90-5011-250-5.

Van alle biologen is Carl Linnaeus (1707-1778) ongetwijfeld de meest bekende. Maar hij was meer dan een bioloog die wereldberoemd werd door het systeem van naamgeving van planten en dieren: hij was - zoals in zijn tijd gebruikelijk - wetenschapper (ook al was zijn voorliefde voor de botanie onmiskenbaar). Dat betekent dat hij zich niet alleen voor andere (natuur)wetenschappen interesseerde, maar ook in aspecten die we nu tot de gamma-wetenschappen zouden rekenen, zoals tradities, samenlevingsvormen, etc. Hij nam scherp waar, en tekende veel van zijn bevindingen op. Uit het oogpunt van wetenschapshistorie zijn vooral de verslagen die hij maakte van zijn reizen (we zouden beter kunnen spreken van expedities, want het waren langdurige en soms gecompliceerde tochten - van belang.

In totaal maakte Linnaeus vijf grote tochten, naar verschillende regio's van Zweden. Van de laatste drie tochten bewerkte hij zijn aantekeningen tot boeken; dat deed hij echter niet met betrekking tot zijn eerste twee tochten, waarvan aanvankelijk alleen de manuscripten bewaard bleven (wel gaf Linnaeus in 1737 zijn botanische waarnemingen van zijn eerste tocht uit onder de naam 'Flora Lapponica'). De manuscripten van Linnaeus' eerste twee tochten zijn moeilijk toegankelijk, niet alleen vanwege zijn handschrift, maar ook omdat hij veel afkortingen gebruikte en omdat hij het Zweeds regelmatig afwisselde met woorden of hele passages in het Latijn (dat ook geen zuiver Latijn was). In de loop der tijd zijn deze manuscripten echter in 'modern' Zweeds vertaald en uitgegeven.

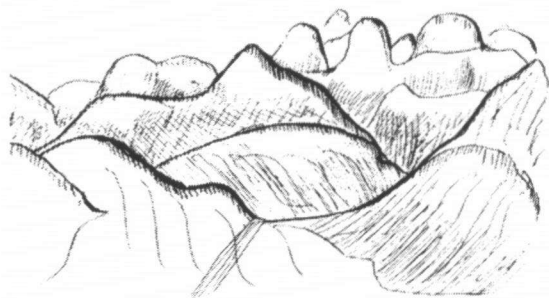
Dat geldt ook voor zijn eerste reis, waarvan dit boek de eerste Nederlandse vertaling is. Een vertaling niet van een van de eerdere Zweedse uitgaven (die volgens de vertaling

niet altijd het manuscript precies volgen), maar van het oorspronkelijke manuscript, dat Linnaeus zelf wel met de Latijnse naam 'Iter Lapponicum' aanduidde. Omdat deze unieke Nederlandse vertaling bedoeld is voor een groot publiek, heeft de vertaler echter typisch taxonomische passages achterwege gelaten. Voor biologen is dat wellicht te betreuren, maar het resultaat is wel dat het 'verhaal' goed leesbaar blijft.

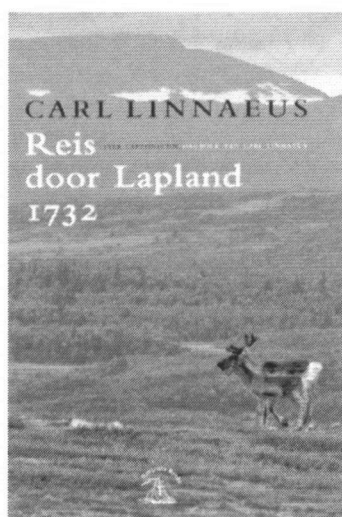
Dat is zelfs te weinig eer: het boek leest als een interessant, soms zelfs spannend, reisverhaal.

Linnaeus tekende in principe elke dag zijn ervaringen op, in enkele gevallen een paar dagen later. Hij werd daarbij niet afgeleid door zijn reisgenoten, want deze eerste reis, die hij in 1732 op 25-jarige leeftijd maakte, is de enige van zijn vijf 'expedities' die hij zonder reisgenoten maakte. Zijn tocht voerde hem vanuit Uppsala langs de westkust van de Botnische Golf tot aan Tornea aan het uiterste noorden van de golf. Daar maakte hij een lange tocht noordwaarts het binnenland in (wat hij eerder op zijn tocht ook had gedaan vanuit Roback en Lulea), om vervolgens langs de oostkust van de Botnische Golf naar Uppsala terug te reizen. Op een kaartje is zijn reis precies te volgen; helaas staan echter niet alle in zijn manuscript vermelde plaatsen op die kaart.

Uiteraard deed Linnaeus vooral botanische waarnemingen, maar hij had ook oog voor andere zaken, onder meer voor wat we nu aardwetenschappelijke aspecten zouden noemen. Hij was dus een soort geoloog/geograaf avant-la-lettre. Daarbij stelde hij zich ook vragen die hij, zelf of met behulp van anderen, probeerde te beantwoorden (blz. 30):

"Ik zag dat aan de noordelijke kant van de rivier de oever vrij steil was en ik vroeg mij af hoe deze zo recht kon blijven. Dat kwam, naar ik vernam, doordat het zand vermengd was met klei. Nooit zou welke ingreep dan ook haar steiler hebben kunnen maken, ja, de horizontale lijnen leken aan te geven hoe diep het water zich ieder jaar had gegraven".

Eerlijk gezegd betwijfel ik of deze vertaling volledig correct is: de vertaler is duidelijk niet geologisch geschoold en heeft kennelijk ook geen geologen geraadpleegd over zijn vertaling. Zo gaat het elders over 'gruizig leem' en over 'meerstrepig graniet'. Dat doet echter weinig af aan de gedachten die Linnaeus had over de geologische verschijnselen die hij waarnam: "Ik denk zeker dat alle dalen en moerassen zee zijn geweest en dat de toppen van de bergen voorheen klippen zijn geweest". Het zijn typische voorbeelden van hoe een toen nog niet of nauwelijks bestaande discipline tot ontwikkeling kwam.

Zo boeiend als Linnaeus weet te schrijven, zo onbeholpen zijn zijn tekeningetjes (beter: krabbels) in zijn manuscript. Deze 'krabbels' zijn ook overgenomen in het boek, wat des te duidelijker maakt hoeveel hulp Linnaeus later moet hebben gehad bij het publiceren van zijn botanische werken. Het blijft interessant te bedenken dat de grootste botanicus uit de historie ook oog voor de geologie had. En omdat zijn geologische waarnemingen nu voor iedere Nederlander toegankelijk zijn in een prima leesbaar boek, kan dat zeker bijdragen aan een beter begrip van de wijze waarop de aardwetenschappen langzaam vorm kregen. Dit boek is een aanrader!

Tom van Loon, Geologisch Instituut, Adam Mickiewicz Universiteit, Poznan, Polen, email: tvanloon@amu.edu.pl

www.nystmania.org

Website van medelid Johny Laporte

Bij toeval kwam ik terecht op de site Nystmania van ons medelid Johny Laporte uit België en met veel genoegen heb ik daar een tijd rondgestruind.

Desgevraagd vertelt Johny dat hij met zijn site niet een diep doordacht doel voor ogen heeft en dat er ook geen prangende boodschap aan de mensheid in te vinden is. Neen, heel simpel: je hebt een verzameling schelpen en je fotografeert graag, dan ga je dus een dergelijke fraaie site creëren.

Het is een site in ontwikkeling, maar elke goede site blijft zich ontwikkelen; blauwe letters betekenen dat je een onderdeel kunt aanklikken, wit houdt in dat zo'n onderdeel nog ontwikkeld gaat worden.

De naam Nystmania is uiteraard gekozen naar analogie met de Franse site Cossmania, om zo de beroemde Belg Nyst te eren.

Er is een afdeling Recent Atlantische Kust Europa met al veel kleuren- en detailfoto's van gastropoden; de bivalven komen later in beeld.

Er zijn literatuurverwijzingen en links naar andere sites, zoals onze eigen WTKG.

Hoewel er al veel schitterende afbeeldingen, ook van details, van mollusken uit het Pliocene van België (Kallo/Doel) te vinden zijn, is het de bedoeling dit deel van de site vanaf september nog uit te breiden; in het bijzonder zullen van kleinere objecten (nog) betere afbeeldingen worden geplaatst.

Het Mioceen moet nog even geduld hebben omdat er nog veel materiaal moet worden uitgezocht. Dat laatste komt in de beste families voor.

Johny zou willen dat de site niet alleen gaat over dode schelpen, maar dat er ook aandacht komt voor het beestje dat er in zit of zat. Daarom is hij op zoek naar een duikerfotograaf die zijn foto's op deze site wil publiceren. Wellicht een WTKG-er?

Henk Mulder, email: hjmulder@kabelfoon.nl

Zoekkaart 'Schelpen van het Nederlandse Strand'

Uitgever: Nederlandse Malacologische Vereniging / Haus der Natur. Prijs € 2,50. Te bestellen via www.spirula.nl

Wat een schitterende zoekkaart van de Nederlandse strandschelpen! Mijn verbazing over zoveel nuttige informatie die bovendien plezierig is om naar te kijken. De kaart vormt een uitermate handige ondersteuning voor veel strandschelpenjutters. Er staan prima foto's van zo'n honderd soorten Nederlandse strandschelpen op, van de 13 centimeter lange Noordhoren tot de 1 millimeter kleine atoomslak.

Deze zoekkaart is voor degene onder u die de Nederlandse strandsoorten niet paraat hebben een welkome ondersteuning, en is bijvoorbeeld ook te gebruiken door scholieren en algemene natuurliefhebbers. Bij elke soort is naast een goede foto, de Nederlandse en de Latijnse naam weergegeven alsmede een indicatie van de grootte. De tweekleppigen nemen een en een derde pagina in, de slakken ongeveer een halve en de overige groepen (inktvisser, stootandje en keverslak) de rest.

Ik heb maar een paar kleine foutjes en onvolkomenheden kunnen ontdekken. De Latijnse naam van de Brakwaterkokkel is niet *Cerastoderma lamarcki* maar *C. glaucum*. Daarnaast liet de beperkte ruimte een blik aan de binnenkant van de tweekleppigen, met daarin belangrijke determinatiekenmerken van het slot en de palliale sinus, niet toe.

Al met al is het een uitermate goed geslaagde zoekkaart, waarvan blijkens de website van onze zustervereniging, de NMV, ook nog delen over de landslakken en de zoetwater mollusken in voorbereiding zijn. En voor de prijs hoeft je het niet te laten!

Frank Wesselingh, email: wesselingh@naturalis.nnm.nl